

รูปแบบการบริหารงานเชิงพุทธ:การมีส่วนร่วมขององค์กร BUDDHIST MANAGEMENT MODEL: ORGANIZATIONAL PARTICIPATION

พระมหาชุมพล สุทสสี (ชุมพล ตันวัฒนเสรี) และพระครูปฐมสุตากร (รัตนะ สิทธิรัตนโน)
วัดหนองกระโดน จังหวัดนครปฐม

Phra Maha Chumpol Sutassee (Chumpol Tanwatanaseree) and
Phra Khru Pathom Sutakorn (Rattana Siddhiratano)
Wat Nong Kradon, Nakhon Pathom Province
Email: Atbright2012@gmail.com

บทคัดย่อ

การมีส่วนร่วมของสังคมมนุษย์ควรแสดงถึงจิตเมตตากรุณาและความรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาทักษะในการใช้ชีวิตและการทำงานเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งการบริหารจัดการแนวพุทธสามารถนำมาใช้ในการพัฒนาองค์กรในด้านคุณภาพ คุณธรรม และความสุข การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรมุ่งเน้นการฝึกอบรมและการเสริมสร้างทักษะที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย การปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างที่ตรวจสอบได้ และการระบுகฎเกิเชิงเหตุผลเป็นสิ่งสำคัญ การบริหารแบบมีส่วนร่วมได้รับความสนใจในยุคปัจจุบัน โดยการนำหลักธรรมมาภิบาลมาใช้เพื่อลดความขัดแย้งในองค์กร และสร้างความผูกพันกับบุคลากร การมีส่วนร่วมหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจในปัญหาสำคัญ การใช้พุทธวิธีกับการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้หลักอุปราณีธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และความเป็นธรรม ซึ่งช่วยเสริมสร้างความผูกพันและความรับผิดชอบในชุมชน รวมทั้งลดความขัดแย้ง พระพุทธองค์ทรงเน้นให้ผู้ปกครองเป็นคนดีมีศีลธรรม การนำหลักนี้ไปใช้ช่วยแก้ปัญหาการสื่อสาร ทำให้สมาชิกทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข สร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นในครอบครัวและสังคม

คำสำคัญ: รูปแบบ, การบริหารงานเชิงพุทธ, การมีส่วนร่วมขององค์กร

Abstract

The participation of human society should reflect compassion and social responsibility. The development of life and work skills is important, which Buddhist management can be used to develop organizations in terms of quality, morality and happiness. Human resource development should focus on training and enhancing skills appropriate to the target group. Continuous improvement, verifiable structural relationships and the

identification of rational mechanisms are important. Participatory management has received attention in the present era, especially the application of good governance principles to reduce conflicts in organizations and create engagement with personnel. Participation means giving people the opportunity to participate in learning and expressing opinions in decision-making on important issues. The use of Buddhism with public participation, using the principle of *aparihaniyadhamma*, to create unity, cooperation and fairness, which helps to strengthen bonds and responsibilities in the community and reduce conflicts. The Buddha emphasized that parents should be good and moral people. Applying this principle helps to solve communication problems, allows members to work together happily, and creates unity and solidarity in the family and society.

Keywords: Model, Buddhist Administration, Organizational Participation

บทนำ

ปัจจุบันสถานการณ์โลกนับวันยิ่งผันผวน หลายองค์กรต้องเผชิญหน้ากับปัญหาวิกฤตที่อาจเกิดขึ้นได้ทั้งทางตรงและทางอ้อมไม่เว้นแม้แต่องค์กรทางศาสนา ดังจะเห็นได้จากสถานการณ์เกี่ยวกับองค์กรพุทธนานาชาติซึ่งมีเป้าหมายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ในช่วงภาวะวิกฤตที่ผ่านมา ต้องเผชิญทั้งภัยคุกคามจากโรคภัยไข้เจ็บ ภาวะเศรษฐกิจ ภัยสงคราม การไม่นับถือศาสนาของคนรุ่นใหม่ ภาวะเสื่อมถอยของศรัทธาชาวพุทธ ทำให้การเผยแผ่คำสอนเริ่มเข้าสู่สถานการณ์ที่ท้าทาย อย่างไรก็ตาม หลายองค์กรมีการบริหารจัดการความเสี่ยง เพื่องานเผยแผ่อย่างมีประสิทธิภาพและช่วยแก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้อย่างทันท่วงที (พระครูสมุห์สนทวงศ์ วุฑฒิวิโส, 2567: บทคัดย่อ) ปัจจุบันในสังคมโลกได้เปลี่ยนแปลงเป็นสังคมแห่งความรู้ (Knowledge Society) หรือสังคมแห่งการเรียนรู้ (Learning Society) โดยประเด็นทางสังคมที่มีการพูดถึงและให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก คือ จิตอาสา (Volunteer) และความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility) มนุษย์ทุกคนควรมีจิตเมตตากรุณาต่อกัน และไม่ว่าจะคิดหรือทำอะไรก็ตาม ควรมีความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของคุณธรรมและจริยธรรม การปลูกฝังและพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญในหมวดของการใช้ชีวิตและการทำงาน (วิจารณ์ พานิช, 2555: 13) การบริหารราชการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องพัฒนาตามนโยบายการบริหารประเทศ ซึ่งเน้นการสร้างความเป็นธรรมในสังคม พัฒนาระบบราชการโดยยึดหลักธรรมาภิบาล เพิ่มประสิทธิภาพในการกระจายอำนาจแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น รวมทั้งพัฒนาระบบและกลไกการป้องกันและปราบปรามการทุจริตและการประพฤติมิชอบ ส่งเสริมให้ประชาชนทุกระดับมีโอกาสเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียม พร้อมกับการปลูกจิตสำนึกค่านิยมประชาธิปไตยและหลักธรรมาภิบาล จึงได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในระยะ 5

ปี (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี, 2554: 7-8)

การบริหารและการบริหารจัดการมีแนวคิดมาจากธรรมชาติของมนุษย์ที่เป็นสัตว์สังคมซึ่งจะต้อง อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม โดยจะต้องมีผู้นำกลุ่มและมีแนวทางหรือวิธีการควบคุมดูแลกันภายในกลุ่ม เพื่อให้เกิด ความสุขและความสงบเรียบร้อย ซึ่งอาจเรียกว่า ผู้บริหารและการบริหาร การบริหารจัดการ แนวพุทธเป็น ความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนามาประยุกต์กับการทำงาน สมัยใหม่ ทั้งนี้ เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใด ๆ เมื่อองค์กรมั่นคงแล้ว เราจะหยุดแค่นั้นไม่ได้ จำเป็นต้องมีการ ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เรียกว่า การพัฒนาองค์กร สามารถทำได้ทั้งทางโลกและทางธรรม (พระมหาธีรพันธ์ ธีรกิตติ, อัญชลี จตุรานัน, 2555: 5) สำหรับการพัฒนาทางโลกนั้น มีวิธีการทำได้หลากหลายรูปแบบเช่น Reengineering, HumanResource Development Mia Knowledge Management แต่สำหรับการพัฒนาองค์กรทางธรรม (Buddhistorganization development) คือการใช้หลักธรรมเป็นเครื่องมือในการ พัฒนาองค์กร ตัวแปรที่จะพัฒนานั้น ก็คือ องค์ประกอบหลักขององค์กรนั่นเอง ได้แก่ 1) สมาชิกองค์กร สมาชิกองค์กรต้องส่งเสริมในด้าน คุณภาพ คุณธรรม และความสุขของสมาชิก 2) ผู้นำ ต้องพัฒนาเช่นเดียวกัน กับสมาชิก นั่นก็คือ ด้าน คุณภาพ คุณธรรม และความสุข (สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชายสัญญา วิวัฒน์, 2550 : 3)

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงได้กำหนดแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น, 2552 : 18) เป็นแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาในอนาคต ให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาจังหวัด แผนพัฒนาอำเภอ และนโยบายการพัฒนาท้องถิ่น การวางแผนยุทธศาสตร์พัฒนานั้นเป็นกระบวนการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยกำหนดแนวทางพื้นฐาน รวบรวม วิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบด้าน เป็นระบบ และตรงตามความต้องการของประชาชน การวางแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่นคือ กระบวนการตัดสินใจเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ในการตอบสนองปัญหาและความต้องการของชุมชนในท้องถิ่น การวางแผนยุทธศาสตร์ช่วยจัดลำดับความสำคัญ (เสรี พงศ์พิศ, 2552 : 6) ของปัญหาและความต้องการต่าง ๆ รวมถึงลำดับความจำเป็นเร่งด่วน โดยมีกระบวนการเรียนรู้ที่ดีและมีประสิทธิภาพ เพื่อให้เกิดแผนงาน โครงการ และกิจกรรมที่ทำให้วิสัยทัศน์และเป้าประสงค์ที่กำหนดสามารถบรรลุผลได้ ดังนั้น ชุมชนจำเป็นต้องมีความรู้เท่าทัน มีภูมิคุ้มกัน มีอำนาจต่อรอง สามารถปรับตัวได้ และมีวิธีการแก้ไขปัญหาของชุมชนเอง เพิ่มโอกาสในการเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีส่วนร่วมในการดำเนินงาน มีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ และมีส่วนร่วมในการประเมินผลมากขึ้น ปัจจุบัน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามามีบทบาทในการให้บริการประชาชนทั่วประเทศ ซึ่งจำนวนขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (สำนักพัฒนาระบบรูปแบบและโครงสร้าง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น, 2567 : ออนไลน์)

ประกอบด้วย องค์การบริหารส่วนจังหวัด 76 แห่ง, เทศบาล 2,266 แห่ง ได้แก่ เทศบาลนคร 29 แห่ง เทศบาลเมือง 167 แห่ง และเทศบาลตำบล 2,070 แห่ง, องค์การบริหารส่วนตำบล 5,509 แห่ง และ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นรูปแบบพิเศษ 2 แห่ง ได้แก่ กรุงเทพมหานครและเมืองพัทยา รวมทั้งสิ้น 7,853 แห่ง ได้มีการนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้บริหารงานท้องถิ่นตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล ส่งเสริมกระบวนการในการแก้ไขปัญหาและนำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และบางหน่วยงานมีผลการดำเนินงานดีเด่นก็ได้รับรางวัลระดับชาติ ได้แก่ รางวัลพระปกเกล้า (วิทยาลัยการพัฒนาการเมืองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า, 2555 : 7-13)

การมีส่วนร่วมทางการเมืองถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งในการขับเคลื่อนระบอบประชาธิปไตย ให้ไปสู่แก่นแท้ของระบอบการเมืองการปกครองที่เป็นของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน อย่างแท้จริง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองตามระบอบประชาธิปไตยได้มากขึ้นและง่ายขึ้น โดยได้มีการปรับปรุงโครงสร้างทางการเมือง เริ่มตั้งแต่กระบวนการการเลือกตั้ง ที่มาและคุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร และสมาชิกวุฒิสภา หลักเกณฑ์ในการเข้าชื่อเสนอกฎหมาย และการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และข้าราชการระดับสูง และเพิ่มหลักการให้กับการออกเสียงประชามติ โดยให้ผลของการออกเสียงประชามติเป็นการให้คำปรึกษาแก่คณะรัฐมนตรีหรือให้มีผลเป็นข้อผูกพันได้ ซึ่งแต่เดิมผลของประชามติเป็นเพียงแค่การให้คำปรึกษาเท่านั้น นอกจากนี้รัฐธรรมนูญฉบับนี้ ได้เพิ่มอำนาจให้กับประชาชนในการเข้ามามีส่วนร่วมทางการเมืองในการปกครองส่วนท้องถิ่น เป็นการกระจายอำนาจการตัดสินใจลงไปในระดับท้องถิ่น โดยให้ประชาชนในพื้นที่ดูแลและตรวจสอบการใช้อำนาจของผู้บริหารส่วนท้องถิ่นได้อีกด้วย รัฐธรรมนูญฉบับปี 2560 ได้เพิ่มช่องทางการมีส่วนร่วมทางการเมืองให้กับประชาชนไว้อีกประการหนึ่ง คือ การให้สิทธิประชาชน 50,000 คน เข้าชื่อ เพื่อเสนอขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งนับเป็นหลักการใหม่ที่เกิดขึ้นครั้งแรกในรัฐธรรมนูญฉบับนี้ที่จะเสริมสร้างบทบาทของประชาชนในระบอบประชาธิปไตยให้มีความสมบูรณ์มากขึ้น (การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน, 2560 : 7-8)

หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามีจุดมุ่งหมายเพื่อดับทุกข์ โดยเริ่มจากการเรียนรู้ทำความเข้าใจความทุกข์ที่เกิดขึ้น หรือเรียนรู้สาเหตุของปัญหา เพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์หาวิธีแก้ไขปัญหาย่างแท้จริง ดังนั้นการนำหลักอปริหานิยธรรม 7 ซึ่งประกอบด้วย 1) หมั่นประชุมกันเป็นเนืองนิตย์ 2) พร้อมเพรียงกันประชุม 3) ไม่บัญญัติสิ่งที่ยังไม่บัญญัติ จักไม่ถอนสิ่งที่ท่านบัญญัติไว้แล้ว ประพฤติมันอยู่ในธรรมของชุมชนครั้งโบราณ 4) สักการะเคารพนับถือบูชาท่านผู้ใหญ่ทั้งหลาย มองเห็นความสำคัญแห่งถ้อยคำของท่านว่าเป็นสิ่งอันพึงรับฟัง 5) ไม่ข่มขืนบังคับปกครองหญิงในสกุล 6) สักการะ เคารพ นับถือบูชาเจตีย์สถานของคนในชุมชนทั้งภายในและภายนอก และไม่ลบหลู่ปลีกรรมอันชอบธรรมซึ่งเคยให้เคยทำแก่เจตีย์สถานเหล่านั้น 7) ถวายความอารักขา ความคุ้มครอง ป้องกันโดยชอบธรรมในพระอรหันต์ทั้งหลายเป็นอย่างดีด้วยหวังว่า โฉนพระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังไม่มาพึงมาสู่แว่นแคว้น และที่มาแล้วพึงอยู่เป็นสุข (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2553 : 15) หลักธรรมเหล่านี้เป็นสิ่งที่ควรปลูกฝังในจิตใจ

ของบุคคลในสังคม เพราะเป็นหลักการของการประพัตินเป็นคณติ นำไปสู่การป้องกันและการแก้ไข ปัญหา และฟื้นฟูจิตใจ เพื่อพัฒนาชีวิตให้ดีขึ้นทั้งแก่บุคคล ครอบครัว ชุมชน และประเทศชาติ การปฏิบัติ ตามหลักการทำให้เกิดความสงบสุข และสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม ช่วยให้ผู้คนมีคุณธรรมและ จริยธรรมที่ดี สังคมก็จะเจริญรุ่งเรือง มีความมั่นคงและยั่งยืน ทั้งนี้การนำหลักการไปใช้ในชีวิตประจำวัน จะช่วยสร้างความสุข ความสงบ และความเจริญในทุกระดับของสังคม

โดยมีประเด็นสำคัญคือ จิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคม มนุษย์ควรมีจิตเมตตากรุณา และรับผิดชอบต่อสังคม การพัฒนาจิตอาสาและความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นทักษะสำคัญในการใช้ชีวิต และการทำงาน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องพัฒนาตามนโยบายของประเทศ โดยเน้นการสร้างความเป็นธรรม พัฒนาระบบราชการตามหลักธรรมาภิบาล และเพิ่มประสิทธิภาพการกระจายอำนาจ การบริหารจัดการแนวพุทธนำหลักการมาใช้ในการพัฒนาองค์กร ทั้งการพัฒนาสมาชิกและผู้นำในด้าน คุณภาพ คุณธรรม และความสุข การวางแผนยุทธศาสตร์ท้องถิ่นต้องตอบสนองปัญหาและความต้องการ ของชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นนำแนวคิดการมีส่วนร่วมของชุมชนมาใช้บริหารงานตามหลักธรรมาภิบาล และส่งเสริมการมีส่วนร่วมทางการเมืองตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการ ตัดสินใจ และการนำหลักการพระพุทธศาสนาใช้ในการพัฒนาองค์กรจะส่งผลให้เกิดความสงบสุข และความเจริญมั่นคงในสังคม การปฏิบัติตามหลักการจะช่วยทำให้บุคคลมีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดี สร้างความสัมพันธ์ที่ดีในสังคม

ความรู้เกี่ยวกับการสร้างรูปแบบในสังคม

คำว่า “รูปแบบ” หรือ Model หรือ Format เป็นคำที่มีความหมายหลากหลายและ สามารถใช้ในหลายบริบท โดยทั่วไปแล้ว “รูปแบบ” มักหมายถึงวิธีการหรือแนวทางการดำเนินงานที่ใช้ เป็นต้นแบบ เช่น รูปแบบการสร้างบ้านที่เน้นการใช้วัสดุที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม รูปแบบการบริหารงาน ที่เน้นการมีส่วนร่วมของพนักงานทุกระดับ หรือรูปแบบการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นการฝึกอบรม และเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ เพื่อให้บุคลากรสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มที่ องค์กรและนักวิชาการ หลายท่านได้ให้ความหมายและแนวทางการใช้ “รูปแบบ” ในบริบทต่าง ๆ เพื่อช่วยให้การดำเนินงาน เป็นไปอย่างมีระบบ โดยการสร้างรูปแบบที่ดีนั้นจะต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความต้องการของ กลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งต้องมีการปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ของสภาพแวดล้อมและเทคโนโลยีในปัจจุบัน และในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของ “รูปแบบ” ไว้ว่า รูปที่กำหนดขึ้นเป็นหลักหรือเป็นแนวซึ่งเป็นที่ยอมรับ เช่น รูปแบบร้อย กรอง (ศิลปะ) สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ๆ อย่างรูปคน รูปบ้าน รูปปลา รูปใบไม้ เช่น รูปแบบ ผู้หญิง รูปแบบเปิด รูปแบบวัด (พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน, 2546, 964)

รูปแบบยังเป็นสิ่งที่ได้รับการพัฒนาขึ้นเพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์ อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ถ่ายทอดการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์

อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการกระทำเช่นนั้นจะทำให้รูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่ระบุว่าเป็นแบบใด ๆ จะต้องประกอบด้วยรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงเหมาะสมกับรูปแบบนั้น ๆ ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีการกำหนดตายตัว ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปรากฏการณ์แต่ละอย่าง และวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบนั้นว่าต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้นอย่างไร (Bardo, John W., and Hartman, John J., 1982, 70-71) อย่างไรก็ตามรูปแบบต่าง ๆ ยังคงเป็นนามธรรมของจริง หรือภาพจำลองของสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจมีตั้งแต่แบบจำลองอย่างง่ายไปจนถึงแบบจำลองที่มีความซับซ้อนมาก ๆ มีทั้งแบบจำลองเชิงกายภาพ (Physical model) เช่น แบบจำลองอะตอม แบบจำลองเครื่องบิน เป็นต้น และแบบจำลองเชิงคุณลักษณะ (Qualitative model) ที่ใช้อธิบายสภาพการณ์หรือปรากฏการณ์ด้วยภาษาหรือสัญลักษณ์ต่างๆ (Tosi, Henry L. and Carroll, Stephen J., 1982, 163) หรือรูปแบบที่เป็นการจำลองสถานการณ์เพื่อให้เข้าใจความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนของปรากฏการณ์นั้น ๆ ได้ง่ายขึ้น (Stoner, A. F., & Wankel, C., Management, 1986, 50) จึงเป็นการสร้างความคิดรวบยอดของปรากฏการณ์ด้วยวิธีการของเหตุผลที่มีจุดหมายเพื่อให้เกิดความกระจ่างชัดในนิยามที่แสดงถึงความสัมพันธ์และข้อเสนอของระบบรูปนัยที่เกี่ยวข้อง (Willer, D., 1986, 94) กล่าวได้ว่า คำว่า “รูปแบบ” จำแนกออกเป็น 3 ความหมาย ได้แก่ 1) แผนภาพหรือภาพร่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ยังไม่สมบูรณ์เหมือนของจริง รูปแบบในความหมายนี้มักจะเรียกทับศัพท์ในภาษาไทยว่า “โมเดล” ได้แก่ โมเดลบ้าน โมเดลรถยนต์ โมเดลเสื้อ เป็นต้น 2) แบบแผนความสัมพันธ์ของตัวแปร หรือสมการทางคณิตศาสตร์ที่รู้จักกันในชื่อที่เรียกว่า “Mathematical Model” 3) แผนภาพที่แสดงถึงองค์ประกอบการทำงานของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง รูปแบบในความหมายนี้บางทีเรียกกันว่าภาพย่อส่วนของทฤษฎีหรือแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เช่น รูปแบบการสอน รูปแบบการบริหาร รูปแบบการประเมิน เป็นต้น (รัตนะ บัวสนธ, 2552, 124)

คุณลักษณะของการสร้างรูปแบบที่ดีจะต้องมองถึงบริบทขององค์ประกอบหลายส่วนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมและเกิดประโยชน์ ควรมองถึงคุณลักษณะที่ต้องประกอบด้วยคุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. รูปแบบควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวเนื่องกันแบบรวม ๆ (Associative Relationship)
2. รูปแบบควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้
3. รูปแบบควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้นนอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย
4. รูปแบบควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา (Keeves, P.J, Educational research methodology, 1988, 561-565)

สำหรับประเภทของรูปแบบด้วยการอธิบายลักษณะจากลักษณะของเมืองออกเป็นรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะพื้นที่และรูปแบบที่อธิบายโดยลักษณะของประชากร รูปแบบที่ใช้ในการอธิบายโดยพื้นที่นั้นมีจุดมุ่งหมายในการบรรยายลักษณะของเมืองว่ามีลักษณะเช่นไร เช่น Concentric Zone Model และ Social Area Analysis Model เป็นต้น สำหรับรูปแบบที่ใช้อธิบายคุณลักษณะของประชากรเมืองนั้น เป็นรูปแบบที่เสนอแนวคิดในการอธิบายเกี่ยวกับลักษณะของประชากรเมืองต่าง ๆ เช่น Residential Segregation Model เป็นต้น

1. Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปไมยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น

2. Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ (Bardo, I. & Hartman, J. J., 1982, 70-72)

จะสรุปได้ว่า “รูปแบบ” หมายถึง วิธีการหรือแนวทางการดำเนินงานที่ใช้เป็นต้นแบบในบริบทต่าง ๆ เช่น การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่เน้นการฝึกอบรมและเสริมสร้างทักษะ การสร้างรูปแบบที่ดีต้องคำนึงถึงความเหมาะสมและความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย รวมทั้งต้องปรับปรุงและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รูปแบบสามารถเป็นการบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญของปรากฏการณ์หนึ่งเพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ ซึ่งอาจเป็นแบบจำลองเชิงกายภาพหรือเชิงคุณลักษณะ รูปแบบที่ดีควรมีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้าง สามารถพยากรณ์ผลและตรวจสอบได้ ระบุถึงกลไกเชิงเหตุผล และสร้างโมเดลทัศน์ใหม่

การบริหารเชิงพุทธกับการบริหารในสังคมปัจจุบัน

การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น ซึ่งนักบริหารมีหน้าที่ในการวางแผน จัดองค์กร อำนาจการและควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ หน้าที่ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการ คือ การวางแผน (Planning) การจัดองค์กร (Organizing) การแต่งตั้งบุคลากร (Staffing) การอำนาจการ (Directing) และการควบคุม (Controlling) แม้ว่าหน้าที่ของนักบริหารทั้ง 5 ประการ จะถูกกำหนดโดยนักวิชาการสมัยใหม่ก็ตาม แต่เมื่อก่อนทางปฏิบัติแล้ว คนไทยเราก็กบริหารบ้านเมืองแบบนี้มานานแล้ว หน้าที่ของนักบริหารปรากฏชัดเจนในการปฏิบัติขององค์การตั้งแต่สมัยโบราณ (พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมมจิตโต), 2539, 2-3) ที่เป็นการสั่งการและควบคุมกิจกรรมของสมาชิกในองค์การรูปนัย เพื่อวัตถุประสงค์ใน

การทำให้เป้าหมายและจุดมุ่งหมายของสถาบันสำเร็จผล (ชาญชัย อาจิณสมจาร, 2540, 11) นอกจากนี้การบริหารงานยังเป็นกระบวนการอย่างหนึ่งภายในองค์กรซึ่งมีลำดับการทำงานเป็นขั้นตอน มีกลุ่มบุคคลเป็นกลไกสำคัญในการบริหารงาน มีเงินทุน เครื่องจักร และวัสดุครุภัณฑ์ต่างๆ เป็นองค์ประกอบด้วย (ธีรวิทย์ บุญยโสภณ และวีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์, 2534, 12) และภาระหน้าที่ของผู้นำของกลุ่ม ซึ่งจะต้องจัดการให้ทรัพยากรทั้งที่เป็นตัวคนและวัสดุสามารถประสานเข้าด้วยกัน เพื่อร่วมกันทำงานเป็นองค์กรที่มีประสิทธิภาพได้ และขณะเดียวกันจะต้องจัดการนำองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกได้อย่างดีที่สุด (ธงชัย สันติวงษ์, 2537, 26) โดยมีวัตถุประสงค์ในการทำงานร่วมกัน ในการร่วมมือทำงานนั้น จะต้องมีความบุคคลที่เป็นหัวหน้าหรือเรียกว่าผู้บริหารและจะต้องจัดในรูปขององค์การ (นิพนธ์ กินาวงศ์, 2543, 16) นอกจากนี้การบริหารเป็นเรื่องของการนำเอากฎหมายและนโยบายต่างๆ ไปปฏิบัติให้เกิดผล ซึ่งเป็นหน้าที่ของข้าราชการที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ ด้วยความเที่ยงธรรมและอย่างมีประสิทธิภาพตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ (พิทยา บวรวัฒนา, 2546, 2) รวมทั้งการกำหนดแนวทาง หรือนโยบาย การสั่งการ การอำนวยความสะดวก การสนับสนุน และการตรวจสอบ ให้ผู้ปฏิบัติสามารถดำเนินงานให้ได้ตามเป้าหมายที่ต้องการ (มัลลิกา ต้นสอน, 2544, 10) ฉะนั้น การบริหารทั่วไปเป็นกิจกรรมสนับสนุนการดำเนินงานของหน่วยงานให้เกิดความคล่องตัว สามารถดำเนินกิจการไปสู่เป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพ (รุ่ง แก้วแดง, 2546, 34)

หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์เกี่ยวข้องกับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่มีคุณค่ายาวนานกว่าสองพันห้าร้อยปี ในยุคโลกาภิวัตน์หรือยุคทุนนิยมในปัจจุบัน การบริหารจัดการสมัยใหม่ต่างกลับมาทบทวนบทบาททางวิชาการในการบริหารจัดการสมัยใหม่ว่ายังคงเป็นแนวทางเดียวหรือไม่ ที่การบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพจะต้องสนองตอบต่อระบบทุนนิยมที่เน้นการแข่งขันและสร้างผลกำไร หรือการบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรเพียงอย่างเดียว การบริหารจัดการสมัยใหม่มุ่งขาดนามธรรมที่เกี่ยวกับมนุษย์ที่จะต้องอยู่ร่วมกัน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมในโลกที่กำลังเปลี่ยนแปลงและมีผลกระทบต่องานสังคมและองค์กร หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่กล่าวถึงการบริหารจัดการมีอยู่มากมาย เป็นคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ยังทันสมัยอยู่จนถึงปัจจุบันและในอนาคต แต่ในที่นี้จะได้นำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาบางประการ ได้แก่ หลักสัปปุริสธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้ในสัปปุริสสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ 23) อันเป็นแนวทางในการบริหารจัดการเชิงพุทธศาสตร์เพียงหลักธรรมหนึ่งเพื่อประกอบการพิจารณาว่า หลักการบริหารเชิงพุทธศาสตร์มีได้มุ่งหวังกำไรหรือการแข่งขันเพียงอย่างเดียว แต่ได้บรรจุหลักการที่สร้างความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความเมตตาต่อกัน และรู้เท่าทันโลก โดยมีได้ปฏิเสธกระแสโลกาภิวัตน์หรือระบบทุนนิยมในปัจจุบัน แต่ให้ยึดหลักการอยู่ร่วมกันและรู้เท่าทันโลก หลักสัปปุริสธรรมที่เกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการมี 7 ประการ คือ

1) ธัมมัญญูตา (Knowing the Law, Knowing the Cause) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ คือ รู้ความจริง รู้หลักการ รู้กฎเกณฑ์ รู้กฎแห่งธรรมได้ รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้จักหลักการที่จะทำให้เกิดผล รวมความว่า การบริหารจัดการในองค์กร ผู้บริหารจำเป็นต้องพิจารณาข้อเท็จจริงอย่างถูกต้อง

เพื่อบรรลุเป้าหมายขององค์กรให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รู้จักการวิเคราะห์ความจริงที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ อันว่า “สิ่งทั้งหลายเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป เป็นธรรมดา” โดยพิจารณาหลักการและเกณฑ์แห่งเหตุผลมาบริหารจัดการองค์กร

2) อุตัญญตา (Knowing the Meaning, Knowing the Purpose) ความเป็นผู้รู้จักผลหรือความมุ่งหมาย คือรู้ความหมาย รู้ความมุ่งหมาย รู้ประโยชน์ที่ประสงค์ รู้จักผลที่เกิดขึ้นสืบเนื่องจากการกระทำตามหลัก หมายถึงการบริหารงานองค์กรให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ และรู้ถึงประโยชน์ขององค์กรที่นำไปสู่ความมั่นคง และไม่มีผลกระทบใดๆ ต่อองค์กร ในที่นี้ก็หมายถึงการมีแผนงานที่ดี การวางแผนที่วิเคราะห์ผลกระทบด้านต่าง ๆ

3) อัตตัญญตา (Knowing Oneself) ความเป็นผู้รู้จักตน คือ รู้จักเราว่าเรานั้นโดยฐานะภาวะเพศ ความรู้ความสามารถ และคุณธรรมเป็นอย่างไร และเท่าใด แล้วประพฤติให้เหมาะสม และรู้จักที่จะปรับปรุงต่อไป ในที่นี้หมายถึง รู้จักองค์กรที่เราบริหารเป็นอย่างดีว่ามีจุดด้อย จุดแข็งอย่างไร มีขีดความสามารถอย่างไร และรู้จักการปรับปรุงองค์กรให้ทันต่อเหตุการณ์ที่มีผลกระทบ รวมทั้งการบริหารความแตกต่างที่จะทำให้องค์กรเป็นเลิศมีประสิทธิภาพ และมั่นคงถาวร

4) มัตตัญญตา (Moderation, Knowing how to be temperate) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ คือ ความพอดีในการจ่ายโภชนาหาร ในที่นี้หมายถึงการบริหารการเงิน หรือการขยายกิจการต้องพิจารณาให้รู้จักประมาณในความเพียงพอขององค์กร ขีดความสามารถขององค์กร ขีดความสามารถของทรัพยากรมนุษย์ในองค์กร รวมทั้งการแข่งขันที่รอบคอบและรู้จักประมาณขีดความสามารถขององค์กร

5) กาลัญญตา (Knowing the Propertime) ความเป็นผู้รู้จักกาล คือ รู้กาลเวลาอันเหมาะสมและระยะเวลาในการประกอบกิจ ในที่นี้หมายถึงการบริหารจัดการจะต้องมีความเข้าใจถึงระยะเวลาที่เหมาะสม การสร้างโอกาสขององค์กรจะต้องพิจารณาถึงสถานการณ์ในเวลานั้น ๆ ว่าควรจะดำเนินการอย่างไร อะไรควรงด อะไรควรกระทำ เวลาใดควรขยายกิจการ หรือช่วงเวลาใดที่จะบริหารองค์กรให้ประสบผลสำเร็จต่อองค์กรมากที่สุด

6) ปริสัณญตา (Knowing the Assembly, Knowing the Society) ความเป็นผู้รู้จักชุมชน คือ รู้ரியที่จะประพัตต่อชุมชนนั้นว่าควรจะดำเนินการอย่างไร การบริหารจัดการจำเป็นต้องปฏิสัมพันธ์กับองค์กรต่าง ๆ ทั้งที่เป็นพันธมิตรและคู่แข่ง การสร้างสรรค์หรือการประสานงานกับชุมชนหรือกลุ่มบุคคลที่มีผลต่อองค์กร ก็คือเข้าถึง เข้าใจ และพัฒนา เป็นการบริหารจัดการที่สร้างความสัมพันธ์ด้วยเมตตา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อชุมชนหรือสาธารณชน จะเป็นภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

7) บุคคลัญญตา (Knowing the individual, Knowing the different individuals) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล คือ รู้จักความแตกต่างของบุคคลว่าโดยอหยาศัย ความสามารถ และคุณธรรม ตลอดจนรู้ในความสามารถของบุคคล และมอบหมายงานที่เหมาะสม การบริหารจัดการในการรู้จักบุคคลเปรียบเสมือนการพัฒนาและบริหารทรัพยากรมนุษย์ที่จะต้องมีการพัฒนาและบริหารบุคคลในองค์กรให้

มีความรู้ความสามารถและภาคีต่อองค์กร มีความสามัคคี สร้างความเป็นธรรมและเสมอภาคให้แก่บุคลากรในองค์กร รวมถึงการทำงานเป็นหมู่คณะ การติดต่อสื่อสารกับบุคคลต่าง ๆ ด้วยความเป็นมิตรไมตรี รวมทั้งมีความจริงใจต่อกัน (หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา, 2567: ออนไลน์)

สรุปว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะแห่งการทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น นักบริหารมีหน้าที่วางแผน จัดองค์กร อำนาจการ และควบคุมทรัพยากรบุคคลและทรัพยากรอื่นๆ ให้ดำเนินงานไปในทิศทางเดียวกันเพื่อบรรลุเป้าหมาย หน้าที่ของนักบริหารมี 5 ประการ ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์กร การแต่งตั้งบุคลากร การอำนาจการ และการควบคุม มีการจัดการองค์การให้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอก การบริหารยัง หมายถึง การนำกฎหมายและนโยบายไปปฏิบัติให้เกิดผล ข้าราชการต้องทำงานด้วยความเที่ยงธรรม ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนด หลักการบริหารเชิงพุทธมีหลักธรรม เช่น สัมปยุตธรรม ที่เน้นความยั่งยืน การไม่เบียดเบียน และการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ผู้บริหารควรมีความรู้ในเรื่องในการใช้เหตุและผล ความเหมาะสมในแต่ละสถานการณ์

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม

การบริหารแบบมีส่วนร่วมในยุคปัจจุบันได้รับการกล่าวถึงอย่างมาก โดยได้รับอิทธิพลจากการขยายฐานองค์ความรู้ทางทฤษฎีการบริหารและทฤษฎีการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการนำหลักธรรมบาลีมาใช้ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งในองค์กร ส่งผลให้บุคลากรมีความรู้สึกผูกพันกับองค์กรที่ตนปฏิบัติงานอยู่ ซึ่งนำไปสู่การทุ่มเทและเสียสละในการปฏิบัติหน้าที่อย่างสูงสุด การบริหารแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างความสามัคคีในการทำงานร่วมกันในองค์กร หลักการมีส่วนร่วมเป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ ไม่ว่าจะด้วยการแสดงความเห็น การไต่สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์ หรือการแสดงประชามติ (ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ, 2542, 6-7) ซึ่งเป็นกระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินพัฒนา ร่วมคิดร่วมตัดสินใจแก้ปัญหาของตนเอง ใช้ความคิดสร้างสรรค์และความชำนาญของประชาชนร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหา (Earwin William, 1976, 130) ซึ่งรวมทั้งการมีส่วนร่วมของปัจเจกบุคคลและการมีส่วนร่วมของกลุ่ม (Reeder William W., 1974, 39) ประกอบด้วย 3 มิติ คือ มิติที่หนึ่ง การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจว่าจะทำอะไรควรทำและทำอย่างไร มิติที่สอง มีส่วนร่วมเสียสละในการพัฒนาลงมือปฏิบัติการตามที่ได้ตัดสินใจ และมิติที่สาม มีส่วนร่วมในการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เกิดจากการดำเนินงาน (White, Alastair T., 1982, 18)

การมีส่วนร่วม คือ การที่ประชาชนหรือชุมชนสามารถเข้าไปมีส่วนในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น และมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์จากบริการ รวมทั้งมีส่วนในการควบคุมและประเมินผลโครงการต่าง ๆ ของท้องถิ่น นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมว่ามี 2 ลักษณะ คือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมืองโดยประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตนและได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

3. การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐมาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาเป็นส่วนภูมิภาค เป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง (สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ, 2546, 114)

การบริหารแบบมีส่วนร่วมในยุคปัจจุบันได้รับความสนใจมาก โดยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการบริหารและทฤษฎีการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งในองค์กรและสร้างความผูกพันกับบุคลากร การมีส่วนร่วมหมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ เช่น การแสดงความเห็น การได้สวนสาธารณะ ประชาพิจารณ์ หรือการแสดงประชามติ การมีส่วนร่วมนี้มี 3 มิติ คือ การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และการแบ่งปันผลประโยชน์ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังหมายถึงการที่ประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งการรับประโยชน์จากบริการและการควบคุมโครงการต่าง ๆ การมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนจบโครงการ และ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งรวมถึงการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง การกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางไปยังภูมิภาคเป็นการคืนอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง เช่น การสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวหรือคนในสังคมจะสังเกตดูได้ว่าการขาดจิตสำนึกอยู่เป็นจำนวนมากจึงต้องนักท่องเที่ยวหรือคนในแหล่งพื้นควรมีการสร้างจิตสำนึก รู้จักการร่วมแรงร่วมใจกัน ปลูกสร้างจิตสำนึกเพื่อให้เกิดจิตสำนึกที่ดี มีความรับผิดชอบ รู้จักการอนุรักษ์วัฒนธรรม ไม่ทิ้งขยะและของเสีย ไม่สร้างผลกระทบต่อบรรยากาศ และสิ่งแวดล้อม สะท้อนให้เห็นถึงคุณค่า (พระสมุห์นพดล อดตยุตโต และคณะ, 2567, บทคัดย่อ)

ฉะนั้น การบริหารแบบมีส่วนร่วมในยุคปัจจุบันได้รับความสนใจอย่างมาก โดยได้รับอิทธิพลจากทฤษฎีการบริหารและการมีส่วนร่วม โดยเฉพาะการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ ซึ่งจะช่วยลดความขัดแย้งในองค์กรและสร้างความผูกพันกับบุคลากรในส่วนงาน ส่วนการมีส่วนร่วม หมายถึงการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้ร่วมรับรู้ และเสนอความคิดเห็น การตัดสินใจปัญหาสำคัญของประเทศ เช่น การ

แสดงความเห็น ประชาพิจารณ์ หรือการแสดงประชามติ การมีส่วนร่วมนี้มี 3 มิติ คือ การตัดสินใจ การลงมือปฏิบัติ และการแบ่งปันผลประโยชน์ นอกจากนี้การมีส่วนร่วมยังหมายถึงการที่ประชาชนสามารถมีส่วนในการตัดสินใจและกำหนดนโยบายพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งการรับประโยชน์จากบริการจากโครงการต่าง ๆ ของการมีส่วนร่วมแบ่งเป็น 2 ลักษณะคือ 1) การมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาตั้งแต่เริ่มจนจบโครงการ และ 2) การมีส่วนร่วมทางการเมืองซึ่งรวมถึงการส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง การกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางไปยังภูมิภาคเป็นการคืนอำนาจให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเอง เช่น การสร้างจิตสำนึกของนักท่องเที่ยวหรือคนในสังคมให้มีความรับผิดชอบ ร่วมมือกันอนุรักษ์วัฒนธรรม ไม่ทิ้งขยะและของเสีย ไม่สร้างผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม สะท้อนถึงคุณค่าและความสำคัญของการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกระดับ

พุทธวิถีกับการบริหารงานในสังคมปัจจุบัน

พุทธวิถีในพระไตรปิฎกมีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมมาก ผู้เขียนจึงได้คัดเลือกเฉพาะส่วนที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับประเด็นที่ศึกษา อย่างหลักอปริหานิยธรรมที่นักวิชาการ ใช้เป็นแนวทางในการประยุกต์การมีส่วนร่วมของประชาชน บุคลากรในองค์กร และชุมชนต่าง ๆ ที่ต้องการพัฒนาบทบาทของประชาชนในการพัฒนาชุมชน การใช้หลักอปริหานิยธรรมเน้นการสร้างสามัคคี ความร่วมมือ และความเป็นธรรมในสังคม ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ไม่ว่าจะเป็นการตัดสินใจ วางแผน หรือดำเนินการร่วมกัน การนำหลักธรรมนี้มาประยุกต์ใช้จะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกผูกพัน และความรับผิดชอบต่อชุมชน ทำให้ประชาชนรู้สึกมีส่วนร่วมและมีคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่น และยังช่วยลดความขัดแย้งในการทำงานร่วมกัน อันเป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชนในสังคม

พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค (3.ปรินิพพานสูตร) ในตอนที่วัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์แห่งแคว้นมคธไปยังภูเขาคิชฌกูฏ เพื่อเข้าเฝ้าและกราบทูลต่อพระผู้มีพระภาคว่าพระราชาแห่งแคว้นมคธพระนามว่า อชาตศัตรู เวเทหิบุตร (ที.ม. (ไทย) 10/68/86)แห่งแคว้นมคธทรงพระประสงค์จะยatraทัพไปย่ำยีชาววัชชี จึงได้ตรัสเรียกวัสสการพราหมณ์มหาอำมาตย์มาปรึกษาว่า “ดูก่อนท่านพราหมณ์ เชิญท่านเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ณ ภูเขาคิชฌกูฏ จงถวายบังคมพระบาทพระองค์ด้วยเศียรเกล้า แล้วจงทูลถามถึงความเป็นผู้มีพระอาพาธน้อย มีพระโรคเบาบาง กระปรี้กระเปร่า ทรงมีกำลัง ความอยู่สำราญตามคำสั่งของเรา แล้วทูลว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงประสงค์จะยatraทัพไปย่ำยีชาววัชชี จักตัดเจ้าวัชชีผู้มีฤทธิ์ มีอานุภาพมาก ให้ขาดสูญให้พินาศ ให้ถึงความย่อยยับดับสูญ และท่านจงสำนึกพระดำรัสที่พระองค์ทรงพยากรณ์ไว้ให้ดีแล้วมาบอกแก่เรา พระตถาคตทั้งหลายจะไม่ตรัสพระดำรัสที่คลาดเคลื่อนจากความจริงเลย” วัสสการพราหมณ์รับพระราชโองการแล้วเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ได้ปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้วจึงนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง จึงได้กราบทูลตามที่พระเจ้าอชาตศัตรูตรัสสั่งมา พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสกะวัส

สการพราหมณ์ว่า “ดูก่อนพราหมณ์ สมัยหนึ่ง เราอยู่ ณ สารินทเจดีย์ ใกล้พระนครไพสาลี ได้แสดงอุปนิทานียธรรม 7 ประการนี้ แก่เจ้าวัชชี” วัสสการพราหมณ์กราบทูลว่า “ข้าแต่พระโคตมผู้เจริญ ชาววัชชีประกอบด้วยอุปนิทานียธรรมแต่ละอย่าง ก็พึงหวังความเจริญได้แน่นอน ไม่พึงหวังความเสื่อมเลย” จะกล่าวไปไปถึงชาววัชชีผู้ประกอบด้วยอุปนิทานียธรรม 7 ประการเล่า อนึ่ง พระเจ้าอชาตศัตรูไม่พึงทำการต่อยุทด้วยได้ เว้นเสียจากการเกลี้ยกล่อม เว้นเสียจากการยุยงให้แตกกัน ข้าพระองค์ผู้มียกมากรบราปลาไป ณ บัดนี้ (อง.สตตก. (ไทย) 23/20/18-22)

หลักอุปนิทานียธรรม 7 นี้สามารถนำมาใช้ในการประชุมทั่วไป แม้แต่การประชุมของข้าราชการบริพารของกษัตริย์ในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ และแม้ในการประชุมรัฐสภาในระบอบประชาธิปไตยในปัจจุบัน ก็น่าจะนำมาใช้ได้ เช่นนี้แล้วการขาดประชุมจนไม่ครบองค์ประชุม และความวุ่นวายอื่น ๆ ในที่ประชุมรัฐสภา เช่น การไม่เคารพเชื่อฟังประธานในที่ประชุมก็คงลดลงได้บ้าง

องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงยอมรับระบอบการปกครองทั้งสองแบบที่มีอยู่ในชมพูทวีปดังกล่าวแล้ว พระองค์ไม่ได้สนับสนุนหรือแสดงความเห็นวาระบอบการปกครองแบบใดดีกว่ากัน เพราะทรงเห็นว่าระบอบการปกครองใดก็ไม่สำคัญ สิ่งสำคัญอยู่ที่ผู้ปกครองต้องเป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ปกครองโดยธรรม ถ้าเป็นพระราชาก็เป็นธรรมราชา ใช้อำนาจแบบธรรมาธิปไตย การที่พระพุทธเจ้าไม่ได้ทรงแสดงการโต้แย้งคัดค้านระบอบการปกครองที่เป็นอยู่นั้น น่าจะเป็นผลดีต่อการเผยแผ่พระธรรมของพระองค์ ทำให้พระพุทธศาสนาสามารถเผยแผ่เจริญรุ่งเรือง และประดิษฐานอยู่ได้ทั้งในแคว้นที่ปกครองด้วยระบอบราชาธิปไตย และระบอบสามัคคีธรรม (สโรช สันตะพันธุ์, 2567, ออนไลน์)

กรณีการนำหลักอุปนิทานียธรรมไปสร้างความสำเร็จและความมั่นคงขององค์กร โดยพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงพบสิ่งที่ เป็นต้นเหตุแห่งความไม่เข้าใจกัน ต้นเหตุแห่งความกระทบกระทั่งกัน จนก่อให้เกิดเป็นปัญหาในการอยู่ร่วมกัน แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นเป็นผลมาจากการพูดจา การสื่อสาร การประสานงานที่ไม่เหมาะสม ความไม่เข้าใจ ความต้องการพื้นฐานนั้นไม่ใช่เป็นต้นเหตุแต่เป็นผล ซึ่งต้องเร่งแก้ไขเพื่อไม่ให้ปัญหานั้นบานปลายรุนแรง องค์กรที่จะประสบความสำเร็จในการทำงานได้นั้น สิ่งสำคัญประการหนึ่งคือสมาชิกในองค์กรต้องทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข หรือครอบครัวจะอยู่กันอย่างมีความสุขได้ สมาชิกในครอบครัวต้องให้ความสำคัญกัน ดังนั้นจึงต้องหมั่นมีการพูดคุย แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ทั้งภายในครอบครัวและภายในองค์กร พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงให้หลักในการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และสามารถทำงานเป็นทีมได้ด้วยหลักอุปนิทานียธรรม 7 ประการ ซึ่งเป็นธรรมะอันเป็นที่ตั้งแห่งความไม่รู้จักเสื่อม เป็นเหตุที่ตั้งแห่งความสามัคคี ความเป็นปึกแผ่นแห่งครัวเรือน หมู่คณะ และประเทศชาติ (ความรู้พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเอง, 2567, ออนไลน์)

สรุปพุทธวิธีในพระไตรปิฎก มีคำสอนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน บุคลากรในองค์กร และชุมชน การใช้หลักอุปนิทานียธรรมเน้นการสร้างสามัคคี ความร่วมมือ และความเป็นธรรมในสังคม สามารถนำไปใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกระดับ ช่วยเสริมสร้างความผูกพันและ

ความรับผิดชอบในชุมชน ลดความขัดแย้งในการทำงานร่วมกัน เป็นประโยชน์ในการพัฒนาชุมชน พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค มีเรื่องราวที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงหลักอภิธานิยธรรม 7 ประการแก่ชาววัชชี ซึ่งช่วยส่งเสริมความเจริญรุ่งเรืองและความมั่นคงขององค์กร องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไม่ได้สนับสนุนระบอบการปกครองใดเป็นพิเศษ แต่เน้นให้ผู้ปกครองเป็นคนดีมีศีลธรรม คุณธรรม และจริยธรรม การนำหลักอภิธานิยธรรมไปใช้สามารถแก้ไขปัญหาการสื่อสารและความเข้าใจผิดในองค์กร ทำให้สมาชิกทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข สร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นในครอบครัว หมู่คณะ และประเทศชาติ

สรุป

การมีส่วนร่วมของสังคมมนุษย์ควรมีจิตเมตตากรุณาและรับผิดชอบต่อสังคม การใช้ทักษะสำคัญในการใช้ชีวิตและการทำงานเป็น การบริหารจัดการแนวพุทธใช้ในการพัฒนาองค์กร ทั้งในด้านคุณภาพ คุณธรรม และความสุข การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ควรเน้นการฝึกอบรมและเสริมสร้างทักษะรูปแบบที่ดีต้องเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย ปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง มีความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างตรวจสอบได้ และระบุถึงกลไกเชิงเหตุผล การบริหารแบบมีส่วนร่วมในยุคปัจจุบันได้รับความสนใจ โดยเฉพาะการนำหลักธรรมาภิบาลมาใช้เพื่อลดความขัดแย้งในองค์กรและสร้างความผูกพันกับบุคลากร การมีส่วนร่วม หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนร่วมรับรู้และเสนอความคิดเห็นในการตัดสินใจปัญหาสำคัญ ส่วนการใช้พุทธวิธีในพระไตรปิฎกสอน เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยใช้หลักอภิธานิยธรรมเพื่อสร้างความสามัคคี ความร่วมมือ และความเป็นธรรม ช่วยเสริมสร้างความผูกพันและความรับผิดชอบในชุมชน ลดความขัดแย้ง พระพุทธองค์ ทรงเน้นให้ผู้ปกครองเป็นคนดีมีศีลธรรม การนำหลักนี้ไปใช้ช่วยแก้ปัญหาการสื่อสาร ทำให้สมาชิกทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข สร้างความสามัคคีและความเป็นปึกแผ่นในครอบครัวและสังคม

เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น. (2552).คู่มือการจัดทำแผนพัฒนาท้องถิ่น แผนยุทธศาสตร์การ พัฒนา แผนพัฒนาสามปี และแผนการดำเนินงาน. กรุงเทพมหานคร: กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น.

สำนักงานคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมืองแห่งชาติ (2546). (สำนักงานสถาบันราชภัฏ และทบวงมหาวิทยาลัย.

สำนักพัฒนาระบบ รูปแบบและโครงสร้าง กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น (2567). [ออนไลน์]. แหล่งที่มา:

<https://www.dla.go.th/servlet/TemplateOrganizeServlet?organize=structure>

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร(2560). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน.

กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.

- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี. (2554). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 (พ.ศ. 2555-2559). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรี.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์,ชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). การจัดการทรัพยากรมนุษย์แนวพุทธ การบริหารจัดการแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์.
- รัตนะ บัวสนธ (2552). การวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คำสมัย.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2553). ธรรมานุชิต. พิมพ์ครั้งที่ 122. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัท สหธรรมิก.
- พระครูสมุทรสนทวงศ์ วุฑฒิวิโส (2567). 4 มาตรการบริหารความเสี่ยงขององค์กรพุทธกับการเผยแผ่ในโลกยุคผันผวน. วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ 9 ฉบับที่ 2
- พระสมุห์นพดล อดุลยโต (2567). ความรับผิดชอบต่อสังคมในการสร้างจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม. วารสาร เสี่ยงธรรมจากมหายาน. ปีที่ 10 ฉบับที่ 1
- พระพรหมบัณฑิต (ประยูร ธมฺมจิตโต) (2539). คุณธรรมสำหรับนักบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิพุทธธรรม.
- ชาญชัย อาจิณสมาจาร (2540). ศัพท์การบริหารการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช.
- ธีรวุฒิ บุญยโสภณ และ วีระพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ (2534). องค์การและการจัดการ. กรุงเทพมหานคร: อักษรปริทรรศน์.
- ธีระพล อรุณะกสิกร และคณะ (2542). ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน.
- ธงชัย สันติวงศ์, องค์การและการบริหาร (2537). พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- นิพนธ์ กินาวงศ์, หลักการบริหารการศึกษา (2543). พิษณุโลก: ภาควิชาการบริหารและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- นายกนก แสนประเสริฐ (2567). หลักการบริหารงานสมัยใหม่กับหลักการบริหารงานเชิงพุทธศาสตร์ เพื่อความมั่นคงแห่งพระพุทธศาสนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://nsn.onab.go.th/th/content/category/detail/id/109/iid/645>.
- พิทยา บวรวัฒนา (2546). การบริหารเชิงบูรณาการ. นนทบุรี: สำนักงานข้าราชการพลเรือน.
- มัลลิกา ต้นสอน (2544). การจัดการยุคใหม่. กรุงเทพมหานคร: เอกซ์เปอร์เน็ท จำกัด.
- รุ่ง แก้วแดง (2547). โรงเรียนนิติบุคคล. กรุงเทพมหานคร: วัฒนาพานิช.
- วิจารณ์ พานิช (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิสดศรีสฤษดิ์วงศ์.

- วิทยาลัยการพัฒนการเมืองท้องถิ่น สถาบันพระปกเกล้า (2555). รางวัลพระปกเกล้า' 55 (KPI Awards). พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร: ธรรมดาเพรส จำกัด.
- เสรี พงศ์พิศ (2552). แนวคิดแนวปฏิบัติ ยุทธศาสตร์พัฒนาท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลังปัญญา.
- สโรช สันตะพันธุ์ นิติศาสตร์บัณฑิต (2567). พระพุทธศาสนากับหลักพื้นฐานกฎหมายมหาชน. [ออนไลน์]. แหล่งข้อมูล: <http://www.panyathai.or.th/wiki/index.php>.
- ความรู้พระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาตนเอง (2567). [ออนไลน์], แหล่งข้อมูล: https://kalyanamitra.org/th/article_detail.php?i=15410.
- Bardo John W. (1982). and Hartman, John J, Urban Soclogoy : A Systematic Introduction, (U.S.A. :F.E. Peacock Publishers, Inc, (1982). pp. 70-71.
- Tosi. Henry L. and Carroll. Stephen J. (1982). Management. 2nd edition. New York : John Wiley & Sons.
- Stoner. A. F. & Wankel. C. (1986). Management, 3rd ed. New Delhi: Prentice – Hill Privated.
- Willer. D. (1986). Scientific Sociology: Theory and Method. Englewood cliff. NJ.: PrenticeHill.
- Keeves, P.J (1988). Educational research methodology, and measurement: An international handbook, (Oxford, England : Pergamon Press.
- Schwirian. (1982) Bardo. I. & Hartman. J. J. Urban society: A systematic introduction. New York: F. E. Peacock.
- Earwin William (1976). Participation Management: Concept, Theory. and Implementation. (Atlanta, GA: Georgia State University.
- Reeder William W. (1974). Some Aspects of the Informal Social Participation of Families in New York State. Ph.D. Dissertation. Cornell University.
- White, Alastair T. (1982). Why Community Participation?: A Discussion of the Argument. Go. Community Participation: Current Issue and Lessons Learned. (United Nations Children's Fund.